

ВИКОРИСТАННЯ МУЗИКОТЕРАПІЇ У РОБОТІ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Ольга Замашкіна

к.пед.н, доцент кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки
та фізичної культури
Ізмаїльський державний гуманітарний університет

Загальновідомо, що музикотерапія є психотерапевтичним напрямом, заснованим на лікувальному впливі музики на психологічний стан дитини, це ефективний спосіб зміцнення особистості через самовираження у мистецтві і творчості. Музиці належить чи не найважливіша роль у володінні почуттями і настроями дитини.

Сучасні наукові дослідження й практика у соціально-педагогічній сфері засвідчують, що з кожним роком збільшується кількість дітей з особливими потребами, для яких непересічного значення набуває можливість підсилити відчуття власної цінності, зняти напруження, досягти душевної гармонії, відчувати позитивні емоції та задоволення від творчого самовираження і виявлення прихованих умінь, їх розвитку (створення ситуації успіху), а також ефект катарсису – «очищаючої дії мистецтва» [1, с. 32].

Необхідно зазначити, що використання терапії мистецтвом дає змогу глибше вивчити можливості дітей, їхню фантазію, уяву, працездатність, глибинні психологічні ресурси, креативні якості. О. Ніколаєва аналізуючи різні види дитячої творчості (художньої, музичної, словесної, ігрової), робить висновок про те, що творчість у дитинстві – це механізм адаптації дитини до світу [1, с. 33].

Намагання усвідомити механізм впливу музики на внутрішній стан людини був притаманний усім історичним епохам. Так, спостереження впливу музики на фізичний та душевний стан людини був відомий ще за часів стародавньої Греції. Як знеболуючий засіб музичне виконавство використовували у своїй медичній практиці Гіппократ та давньоєгипетські лікарі.

Науковий інтерес до музичної терапії та механізмів її дії на людину суттєво активізувався у другій половині ХХ сторіччя. Дослідженням у цьому напрямі сприяла поява високоякісних технологічних, аудіовізуальних засобів та засобів медичної техніки, що надало поштовх до подальшого вивчення фізіологічних реакцій людини, які виникають внаслідок музично-терапевтичних дій. Таким чином, у фізіотерапії отримав розвиток новий напрям – музична терапія, як науковий метод ефективного лікування хвороб за допомогою впливу музики та її використання з лікувально-профілактичною ціллю. Музична терапія є контрольованим використанням музики в лікуванні, реабілітації, освіті та вихованні дітей та дорослих, що страждають на будь-які соматичні та психічні захворювання.

Терапія за допомогою мистецтва як окрема галузь теоретичних і практичних знань виникла у 30-х роках ХХ ст. Дещо пізніше у професійній лексиці психологів Західної Європи почав уживатися термін «арт-терапія» – лікування на основі занять художнім мистецтвом, що відображає процеси відокремлення самостійних напрямів: медичного, соціального, педагогічного. У медичному аспекті музикотерапія застосовується як засіб емоційного впливу на дитину з ціллю корекції присутніх у неї фізичних та розумових відхилень. Соціальність музикотерапії розуміється як засіб соціалізації дитини з

особливими потребами, невербальної комунікації та як одна із можливостей у пізнанні оточуючого світу, самореалізація у ньому в силу своїх можливостей. Створення відчуття конфіденційності та захищеності в міжособистісних стосунках та розвиваючого педагогічного середовища з урахуванням психофізичних можливостей дитини сприятиме її саморозвитку, емоційно - особистісному ставленню до творів музичного мистецтва.

У самостійний напрям музична терапія виокремилась у 1950 р., коли в США були створені Національна асоціація музичної терапії, а пізніше – Американська асоціація музичної терапії (1974 р.), які у 1998 р. об'єдналися в єдину Американську асоціацію музичної терапії. На теперішній час існують різноманітні національні школи, які займаються дослідженнями в галузі музичної терапії, як одному з видів арт-терапії [2].

На сьогодні існує досвід роботи зарубіжних та вітчизняних музикотерапевтів, які стояли у витоків заснування експресивної та активної музикотерапії та знаходяться у творчому пошуку інтегративних підходів у своїй роботі: Д. Алвін, О. Антонова-Турченко, Р. Блаво, А. Виноградова, О. Ворожцова, Г. Вош, С. Захарова, О. Котишева, К. Кенінг, Г. Локарева, Л. Лебедева, Д. Морено, Я.-Л. Морено, Ж. Некту, Н. Роджерс С. Стангріт, І. Старикова, О. Сакс, Т. Степанова, К. Томайно, Е. Уорік, К. Фопель, А. Черкаська, С. Шушарджан.

Наукові праці сучасних дослідників Вайноли Р. Х., Гаврилюка В. М., Голик А. М., Грищенко Г. І., Коршакової І. Ю., Левченко І. Ю., Медведєвої О. А., Науменко С. І. та багатьох інших розкривають та обґрунтовують поліфункціональність та всебічність впливу на людину мистецтва та музики зокрема.

Перші наукові роботи, що досліджували механізм дії музики на людину, з'явилися в кінці XIX – початку XX ст. У роботах М. Бехтерева, І. Догеля та ін. З'явилися дані про благотворний вплив музики на ЦНС, дихання, кровообіг. У другій половині XX ст. інтерес до музичної терапії і механізму її дії істотно зріс. Науково-технічний прогрес дозволив вивчати фізіологічні реакції, що виникають в організмі під впливом музично-терапевтичної дії. В той же час цей інтерес обумовлений можливістю використання музики як одного із засобів запобігання і зняття втоми, стресів, а також для підвищення працездатності.

Перша навчальна програма з підготовки професійних музикотерапевтів у Великобританії була здійснена в Лондоні в 1961 р., а в 1975 р. було засновано Центр музичної терапії, музично-терапевтичні програми були упроваджені у ряді інших країн Європи. На сьогодні музична терапія як незалежна дисципліна широко практикується в США; сфера її використання постійно поширюється в Австралії, Японії, Новій Зеландії, Південній Америці та інших країнах. У США терапевтичне використання музики вперше отримало визнання після другої світової війни, коли музика була з успіхом застосована при лікуванні емоційних розладів у ветеранів. В Україні ще не існує системи підготовки професійних кадрів у сфері музикотерапії, хоча необхідність у цьому є нагальною.

Своїми специфічними формами, засобами, методами вона впливає на осіб із соціальними, соматичними, психічними відхиленнями, виховуючи і перевиховуючи їх, готуючи до позитивної адаптації у нормальних життєвих умовах.

Необхідно зауважити на тому, що методи, які застосовує сучасна музикотерапія, відповідають актуальним потребам дітей з особливим типом розвитку. Так, у її класифікації (за критерієм лікувальної дії) виділяються:

- методи, спрямовані на відреагування і емоційну активізацію;

- тренінгові методи, які застосовуються у контексті поведінкової терапії;
- релаксаційні та регулятивні методи;
- комунікативні методи;
- творчі методи у формі інструментальної, вокальної, рухової імпровізації [3, с. 27].

Однією з основних цілей музикотерапевтичних занять у соціально-педагогічній роботі з дітьми-інвалідами є інтеграція дитини в соціальну групу, оскільки в музичній співтворчості добре відпрацьовуються різні комунікативні навички, усувається підвищена соромливість, формується витримка і самоконтроль.

Працівник соціальної сфери може з успіхом застосовувати музикотерапію як засіб лікування функціональних рухових, психогенних і соціальних відхилень, на чому зауважував А. Вольграфт (1975). При визначенні цілей музичної терапії Е. Лекорд (1973) наводить шість аспектів використання музики: при блокуванні процесу комунікації з соціальним оточенням, наприклад при аутизмі; як підготовку до використання психотерапії і релаксації; для зняття тривоги і страху перед лікувальними процедурами; як підтримку при релаксації, що пов'язана з аутогенним тренуванням; при подоланні важких станів, які зумовлені неврозами тощо [4].

Отже, сучасна музикотерапія широко використовує засоби і методи психотерапевтичних підходів, елементи психоаналізу, гіпнокатарсису, аутогенного тренування, наркопсихотерапії, медитації та ін. Основна концепція музично-образної терапії ґрунтується на сприятливому впливі на душевний стан клієнта, його слухових і зорових образів, які мають різне емоційне забарвлення. Музична освіта дитини-інваліда є одним з найефективніших форм роботи і значний чинник, що сприяє соціокультурній реабілітації дитини, ізольованої від соціуму та його цінностей, допомагає в розвитку емоційної сфери дитини, вихованню естетичних емоцій, смаків.

Тому використання музикотерапії у соціально-педагогічній роботі з дітьми-інвалідами є цілком аргументованим. Музикотерапія може бути включена в індивідуальну програму розвитку дітей-інвалідів у поєднанні з іншими видами корекційної роботи та з успіхом використовуватися в установах соціальної сфери.

Література:

1. Ленів З. Концептуальні засади застосування арт-терапії в корекційній педагогіці / З. Ленів // Дефектологія. – 2009. – № 2. – С. 30-33.
2. Локарева Г. В. Використання засобів музичної терапії в самореалізації дітей з особливими потребами / Г. В. Локарева, М. Ю. Рись // Вісник Запорізького національного університету. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.stattionline.org.ua/pedagog/80/13936-vikoristannya-zasobiv-muzichnoi-terapii-v-samorealizacii-ditej-z-osoblivimi-potrebami.html>
3. Скрипник Т. Структура і підґрунтя методики музичної терапії для дітей з аутизмом / Т. Скрипник // Дефектологія. – 2007. – № 1. – С. 26-29.
4. Кузьминська Л. Зміст та цілі музикотерапії в соціально-педагогічній роботі з дітьми-інвалідами / Л. Кузьминська // Освіта регіону. Політологія. Психологія. Комунікації / Український науковий журнал. – 2011. – № 5. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://social-science.com.ua/article/711>